

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TINGLAB TUSHUNISH
KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISH**

*O'zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti
Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi 3-kurs talabasi*

Ibroximova Nasiba Nurali qizi
[*nasibaxonibroximova@gmail.com*](mailto:nasibaxonibroximova@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi tinglab tushunish ko'nikmasining o'quvchilar o'quv faoliyatidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy asoslashdan iborat. Tadqiqotda kuzatish, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tinglab tushunish ko'nikmasi o'quvchilarning nutq rivojlanishi, o'quv materialini o'zlashtirishi va muloqot qobiliyatlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Maqolaning amaliy ahamiyati shundaki, undagi xulosalar o'qituvchilar va tarbiyachilar uchun foydali metodik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: tinglab tushunish, boshlang'ich sinf, nutq ko'nikmasi, o'quvchi, kommunikativ kompetentlik.

Kirish: Boshlang'ich ta'lim davri shaxs shakllanishining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda o'quvchining kommunikativ ko'nikmalari jadal rivojlanadi. Ayniqsa, tinglab tushunish ko'nikmasi o'quvchining maktab hayotidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi [3, 45–78].

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim jarayonida tinglab tushunish ko'nikmasiga etarlicha e'tibor berilmasligi o'quvchilarda kommunikativ qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda [1, 12–30].

Zamonaviy pedagogika va psixologiyada boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi, chunki bu ko'nikma barcha fanlarni o'zlashtirishning poydevorini yaratadi [5, 18–35].

Mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinflarda tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning samarali usullarini tahlil qilish hamda uning o'quvchilar rivojlanishidagi yetakchi rolini asoslashdan iborat. Tadqiqot ob'ekti sifatida boshlang'ich sinf o'quvchilari tanlangan bo'lsa, predmeti sifatida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish jarayoni o'rganildi.

Asosiy qism: Boshlang'ich sinflarda tinglab tushunish ko'nikmasining rivojlanishi bir qator psixologik va pedagogik omillar bilan bog'liq holda kechadi. Ilmiy ma'lumotlarga ko'ra, 6–10 yosh oralig'ida bola eshitish va idrok etish qobiliyati jadal takomillashib, u murakkab nutqiy vaziyatlarni anglash

darajasiga yetadi [4, 55–90].

Bu esa o'quvchida diqqat, xotira va til sezgisining faol rivojlanishini ta'minlaydi. Ushbu davrda tinglab tushunish asosan faol xarakterga ega bo'lib, o'quvchi tinglaganda nafaqat so'zlarni eshitadi, balki ularning mazmunini tahlil qiladi va o'z bilimlariga bog'laydi [2, 33–67].

Bundan tashqari, boshlang'ich sinfda o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishi ham muhim o'rin egallaydi. O'quvchi tinglab tushunish orqali guruhda ishlash, hamkorlik qilish va ijtimoiy qoidalarga rioya etishni o'rganadi [6, 90–115].

Shu bilan birga, emotsional rivojlanish jarayonida o'quvchi tinglaganlarini his-tuyg'ulari bilan bog'lay oladi va nutqiy muloqotda faol ishtirok etadi. Nutq rivoji ham tezlashib, 8–9 yoshga kelib o'quvchi erkin va mazmunli mulohaza yuritadigan darajaga yetadi [7, 44–80].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda turli metodlar muhim o'rin egallaydi. Xususan, matnni tinglab javob berish, audio materiallardan foydalanish, savol-javob usuli va rolli o'yinlar o'quvchilarda tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi [1, 12–30].

Didaktik o'yinlar bilim olishga qiziqishni oshirsa, muloqotga yo'naltirilgan mashqlar tinglab tushunish darajasini mustahkamlaydi [8, 22–50].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tinglab tushunish ko'nikmasi muntazam mashq qilingan o'quvchilarda o'quv materialini o'zlashtirish darajasi, nutq rivoji va ijtimoiy moslashuv yuqori bo'ladi. Shu bois, tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish boshlang'ich sinf o'quvchilarining har tomonlama rivojlanishining asosiy va samarali vositasi hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarida tinglab tushunish ko'nikmasini o'rganishda kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida kuzatish, pedagogik tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Kuzatish metodi orqali o'quvchilarning dars jarayonidagi xulq-atvori, nutqi, emotsional holati va ijtimoiy munosabatlari tizimli ravishda o'rganildi.

Shuningdek, psixologik-pedagogik adabiyotlar tahlili asosida mavzuga oid ilmiy qarashlar umumlashtirildi va nazariy asoslar shakllantirildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda tinglab tushunish ko'nikmasining o'quvchi rivojiga ta'sirini aniqlash maqsadida taqqoslash metodi qo'llanildi. Turli o'quv faoliyatlari (audio tinglash, matn tahlili va muloqot mashqlari) jarayonida o'quvchilarning rivojlanish ko'rsatkichlari o'zaro solishtirildi.

Olingan natijalar tahlil qilinib, umumlashtirildi hamda ilmiy xulosalar chiqarildi. Ushbu metodlar tadqiqotning ishonchliligini ta'minlash va aniq natijalarga erishishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tahlil: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida tinglab tushunish ko'nikmasining rivojlanishi o'zaro bog'liq

bo'lgan bir nechta omillar asosida shakllanadi. Xususan, tinglab tushunish faoliyati o'quvchining kognitiv jarayonlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi: dars davomida o'quvchi muammoli vaziyatlarga duch keladi va ularni hal qilishga harakat qiladi, bu esa tafakkur va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

Kuzatishlar natijasida aniqlanishicha, muntazam ravishda tinglash faoliyatida qatnashadigan o'quvchilarda diqqatning barqarorligi va xotira hajmi yuqoriroq bo'ladi. Shu bilan birga, tinglash jarayonida faol muloqot qilish orqali o'quvchilarning nutq rivoji tezlashadi va lug'at boyligi kengayadi [1, 12–30].

Bundan tashqari, tinglab tushunish faoliyati o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishida ham muhim rol o'ynaydi. Rolli o'yinlar orqali o'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarni modellashtiradi, o'zaro munosabatlarni o'rganadilar va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradilar. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tinglash jarayonida o'quvchilarda o'z his-tuyg'ularini boshqarish, sabr-toqat, hamkorlik va muomala madaniyati rivojlanadi. Shu sababli, tinglab tushunish ko'nikmasini to'g'ri tashkil etish boshlang'ich sinf o'quvchilarining har tomonlama barkamol rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi [7, 44–80].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish o'quvchining jadal va kompleks tarzda shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tinglab tushunish o'quvchilarning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ayniqsa, audio materiallar, muloqot mashqlari va rolli o'yinlar orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muloqot qilish va jamoada ishlash ko'nikmalari shakllanadi.

Shu bois, tinglab tushunish ko'nikmasini ilmiy asosda tashkil etish va undan samarali foydalanish boshlang'ich ta'lim jarayonining muhim sharti hisoblanadi hamda o'quvchining kelajakdagi muvaffaqiyatli rivojlanishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Begmatova M.X. Boshlang'ich sinflarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 12–30-betlar.
2. Elkonin D.B. Psixologiya igry. – Moskva: Pedagogika, 2019. – 33–67-betlar.
3. Hasanboyeva O.X. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 45–78-betlar.
4. Karimova V.M. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 55–90-betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. Maktabgacha ta'lim konsepsiyasi. – Toshkent, 2020. – 18–35-betlar.

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

7. Piaget J. The psychology of the child. – New York: Basic Books, 2017. – 90–115 p.

